בסייעתא דשמיא
גליון מס'
184
חודש כסלו ערב חנוכה התשפ"ז

פסקים והלכות

מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א מח"ס שערי יוסף

שאלות ותשובות בהלכות חנוכה המצויים בזמן מלחמה

(תשובות לחקירות ושאלות ששאל הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך)

א) מה ההלכה אם הפסיק בין הברכות לתחילת ההדלקה, כי ברח למקלט?

תשובה: אם יצא לחדר מדרגות או למקלט של הבניין או בבניין אחר, כיון שהפסיק בין הברכה למצוות, והסיח דעתו, צריך לחזור ולברך שוב, ועכ"פ כדי שלא להיכנס לספק, כשיש התרעה וכדו' לא יתחיל להדליק נרות חנוכה, שלא יכנס לספק ברכות וברכה לבטלה. [עי' משנ"ב (סי' תל"ב סק"ז) שנח' לגבי בדיקת חמץ אם הליכה הוי הפסק, והכא, שהרי מפסיק והולך למקום אחר, א"כ הרי לכו"ע חשוב הפסק, ועי' שער הציון (סי' קס"ח סקכ"ח) שהוי הפסק וא"א באופן אחר כגון ש"א לברך במקום שאינו נקי הוי כא"א שבדיעבד אינו נחשב הפסק, ע"ש, אמנם במצוות נראה שיש הפסק לכו"ע כיון שהוא הפסק של הרבה זמן, וכן נראה בשער הציון (סי' תרל"ט סקפ"ו) וראה מה שנתבאר בשערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במלחמה סימן ה' חובת הכניסה לממדי"ם].

ב) מה ההלכה אם הפסיק בדיבור באמצע ההדלקה?

תשובה: אם הפסיק לאחר שהדליק נר ראשון, נר החיוב, אינו צריך לחזור ולברך. ומ"מ יזהר שלא לדבר עד שיחזור להדליק את כל הנרות. ואף שכעת יש חיוב של עת צרה, ותפילה דאורייתא, מ"מ כיון שאם יפסיק לומר תהילים, עובר על איסור דאורייתא של "לא תשא", [ומ"מ יכול להתפלל בהרהור, כיון שי"א שמקיימים מצוות תפילה בהרהור (עי' מג"א סי' קב סק"ב)], ומ"מ בזמנינו שיש התרעות קודם, אם יש התרעה לא יתחיל להדליק נרות חנוכה שמא תהיה אזעקה ויצטרך להפסיק בין הברכות להדלקה.

ג) אם הספיק להדליק רק נר אחד, וברח למקלט, ושוב חזר, האם ידליק כעת רק נרות ההידור, או שיכבה הנר הראשון, כדי שידליק את כל הנרות בפעם אחת?

תשובה: ידליק רק את נרות ההידור ולא יכבה את הנר הראשון.

ד) בהנ"ל, האם יחזור לברך שוב על נרות ההידור שמדליק כעת?

תשובה: לא יחזור לברך.

ה) סעודת מצוה בחנוכה שעושים לכבוד החנוכה, ולכבוד הניסים שעושה הקב"ה אתנו במלחמות שיש כעת, האם זו סעודת מצוה לכו"ע?

תשובה: הסעודות שעושים בחנוכה לדעת השו"ע הרי הן סעודות רשות, אך אם יאמרו שם דברי תורה או שירות ותשבחות, הסעודה תהיה סעודת מצוה, ולדעת הרמ"א הסעודות נחשבות קצת כסעודת מצווה (סי' תר"ע), ולכן נוהגים לומר זמירות ותשבחות ואז היא סעודת מצוה לכו"ע, ולכן אדרבה יש מצוה לשבח להקב"ה על כל הנסים, ובפרט לפי מש"כ בשו"ת חוות יאיר (סימן ע') ששירות ותשבחות שאמר המהר"ם הם פיוטים שאינם חובה שדרכם היה לשורר אותם על הסעודה, ולכן אף אם מזמר פיוט מעוז צור שהוא מנהג קבוע, מ"מ אינו נעשה בכך סעודת מצוה, עכת"ד. ולכן אם יוסיף עוד שירות וסיפורי נסים לכבוד הקב"ה יהיה סעודת מצוה.

ו) אם נמצא במטוס, או במקום ציבורי שאסור שם להדליק נרות, האם ידליק פנס?

תשובה: אם **נמצא במטוס** ואין מי שידליק עליו נר חנוכה בביתו, לכתחילה יש לדאוג שידליקו עבורו באמצעות שליח, ואם אין לו שליח והוא לא יספיק להגיע לביתו להדליק נר חנוכה, ידליק פנס בלא ברכה ויכוין עליו לשם מצות נר חנוכה. אבל אם נמצא **במקום ציבורי**, כיון שרק ע"פ חוק אסור להדליק נרות חנוכה, וקימ"ל שאין דינא דמלכותא דינא בזמנינו [וכנתבאר בקובץ פסקים והלכות חו"מ ח"א], ידליק שם נרות חנוכה בבית חנוכיה באופן שאין סכנה.

ז) אם נמצא במקלט ביום רביעי של חנוכה, ויש רק נר אחד לכל אחד, האם אחד ידליק ארבעה נרות ויוציא את כולם, או כל אחד ידליק רק נר אחד?

תשובה: ידליק כל אחד נר אחד. עי' במשנ"ב (סי' תרע"א סק"ו). [אמנם יש לדון אם כיון שכולם נמצאים במקלט ביחד, כשותפים, וכפי שיתבאר בתשובה הבאה].

ח) אם נמצא במקלט ויש מספיק נרות לכל אחד, האם אחד יוציא את כולם, או כל אחד ידליק לבד?

תשובה: כיון שאינם כשותפים המתגוררים בדירה אחת אלא כל אחד אוכל מלחמו, ורק כשיש אזעקות יורדים למקלט, ואם יש אזעקות רבות נמצאים שם וישנים כל הלילה, מ"מ כל אחד חיובו נפרד כיון שכשייגמרו האזעקות יחזרו לביתם, ולכן כל אחד ידליק לבד.

ט) אם יש לו אפשרות או להדליק בממ"ד או במקלט, שיש בו הרבה אנשים, או להדליק בפתח ביתו או בחלון, מה עדיף?

תשובה: לכתחילה יש לקיים את דינא דשו"ע (סי' תרע"א ס"ה) שידליק בחלון ביתו שיהיה ניכר פרסום הנס, אמנם אם אין אפשרות להדליק בחלון, יכולים כולם להדליק בממ"ד או במקלט, כיון שכל אחד מדליק בחנוכיה נפרדת, אין בעיה של היכר. [עי' ביה"ל סי' תרע"א ד"ה לא ידליקו יותר, ובבאר היטב שם סק"ד ובשע"ת שם סק"ג].

י) אם נמצא במקלט ויש שם רוב עם, ופרסום הנס חזק, ויש רק חנוכיה אחת, אם יכולים לכתחילה שני אנשים להדליק זה מהצד הזה של החנוכיה, וזה מהצד השני של החנוכיה?

תשובה: בחנוכיות שיש שם שמונה כוסיות מותר להדליק [בתחילת ימי החנוכה שמדליק שנים או שלשה נרות] שני אנשים זה בקצה וזה בקצה, שהרי רואין שהדליקו שנים. (עי' משנ"ב סי' תרע"ג סקי"ב).

יא) כאשר לא נשארים בבית הכנסת אחרי התפילה, בגלל המלחמה, אם יש ענין להדליק שם נרות חנוכה שישארו דולקים חצי שעה?

תשובה: תקנת חז"ל להדליק בבית הכנסת משום פרסומא ניסא, ולכן ידליקו לפני ערבית, וידליקו בברכה אפילו אם הנרות ידלקו רק בזמן תפילת מעריב לא חצי שעה.

יב) אם יש רוב עם במקלט, אולם לא מתפללים שם מעריב, האם יכולים להדליק שם בברכה כמו בבית הכנסת?

תשובה: כל התקנה להדליק משום פרסומא ניסא היא רק בבית הכנסת.

יג) האם יכולים להדליק לכתחילה מפלג המנחה, כי חושש שאחר כך יהיו אזעקות כל הזמן, ולא יספיק להדליק?

תשובה: כיון שהדלקה בפלג המנחה היא רק בדיעבד ובשעת הדחק, עדיף שידליק בזמן, ואף אם יאחר מעט את זמן ההדלקה יסמוך על זה שבזמנינו כלה הרגל מן השוק מאוחר יותר.

יד) אלו שנוהגים להדליק תמיד נרות חנוכה בחוץ, האם יכולים להדליק נרות חנוכה בפנים במקומות הסמוכים מאד לגבול, שחוששים בהם ביותר מטילים?

תשובה: ידליקו בחוץ, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, אלא א"כ יש חשש סכנה שאסור לצאת מהבתים, כגון בגבול הסמוך ללבנון מחשש שיראו אותם וישלחו להם רחפני נפץ.

טו) אם נמצא לבד בגבול בין ישראל לחו"ל, האם יש שם פרסומי ניסא בכך שרק גויים רואים את מה שהוא מדליק?

תשובה: פרסומי ניסא הוא אף לגויים, וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף חנוכה פרק ז' ס"ז, כדמוכח בגמ' בשבת דף כא ע"ב וברש"י שם, ע"ש.

טז) האם עדיף להדליק בטפח הסמוך לפתח הממ"ד והמקלט, או להדליק בחלון הבית?

תשובה: להדליק בחלון הבית.

יז) הדליק במקלט כי סבר שיהיה שם כל הלילה, ושוב חזר לביתו, האם ידליק שוב בברכה?

תשובה: כיון שמקלט נחשב כבית שיוצא יד"ח רק אם עושה שם שימושים של בית, של אכילה ושינה, אבל אם נמצא שם רק בשעת ההדלקה אינו נחשב, ולכן נראה שיחזור וידליק בבית ללא ברכה, כיון שהמקלט אינו נחשב כביתו.

יח) טעה והדליק פחות ממספר הנרות שצריך להדליק בגלל המהומה שהייתה באזעקה, מה יעשה?

תשובה: יחזור וידליק עוד נר ללא ברכה. [עי' ב"י סי' תרע"ב, ומג"א ריש סי' תרע"ו, ופמ"ג א"א ריש סי' תרע"ו].

יט) האם מותר לנשים לעשות מלאכה בשעה שהנרות דולקות, מפני שלא הספיקו לעשות מלאכה בגלל האזעקות?

תשובה: כיון שזו רק שעת הדחק משום מנהג, מותר לעשות מלאכה, ובפרט שיש אוסרים רק כיבוס ותפירה, וכל שאר המלאכות מותרות, ואף בכיבוס יש מקילים בזמנינו כיון שהיא מלאכה קלה ללא טירחא. [ואם הדליק נרות חנוכה והלך למקלט, או לממ"ד, כיון שאינו בפני הנרות מותר לעשות כל מלאכה מעיקר הדין אף לנוהגים להחמיר שלא לעשות כל מלאכה, כיון שלא נמצא בפני הנרות אין דין של היסח הדעת וגם אין דין של היכר].

כ) אם יצא למקלט אחרי שהדליק הנרות, לפני שעבר חצי שעה, האם צריך, אחרי המקלט, לחזור לשבת ליד הנרות חצי שעה, לאלו שנוהגים תמיד לשבת ליד הנרות חצי שעה?

תשובה: יש עניין לחזור לשבת ליד הנרות חצי שעה, [וכמ"ש במקור חיים (סי' תרע"ב סק"ב) כתב בזה"ל: "נראה לי דעיקר מצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שיהו מדליקין אחר הנס, וכו' והכי משמע מה שכתוב [בהנרות הללו] אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם, ולכן הרואה ג"כ מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר", עכ"ל. וכ"כ בשו"ת שב יעקב (סימן כ"ב) דאף דקיימא לן דההדלקה עושה מצוה אבל מכל מקום המצוה נמי לראותן שיזכירו הנס וכמו דאיתא בנוסח הנרות הללו אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד משמע שכל זמן שאין לנו רשות להשתמש בהן מצוה לראותן והיינו שיעור זמן הדלקה דלכך צריך ליתן שמן כל כך שיהא דולקין שיעור ולראות אותן כדי שיתפרסם הנס] ומ"מ אין בכך חיוב מעיקר הדין. וכנתבאר בשערי יוסף חנוכה סוף פרק י"ח.

כא) האם יש ענין להודות לה' יתברך הטוב, ליד הנרות חנוכה, גם על הניסים הגדולים והאדירים שרואים כעת במלחמות?

תשובה: בודאי, יש חיוב הודאה על הנסים שהיו ויהיו, וכמו שכתוב "בימים ההם בזמן הזה".

כב) האם מותר לאכול ולשתות ולעסוק במלאכה לפני ההדלקה, כי הוא מחכה ממילא שיגמרו האזעקות, ואז ילך לביתו להדליק?

תשובה: נראה שאף אם נמצא בממ"ד או במקלט הרבה זמן מ"מ ראוי להימנע מלאכול ולשתות, מלעשות מלאכה שיש בה שיהוי או מלישון, כיון שאח"כ יכול להמשיך להתעסק בכך, וכמ"ש במשנ"ב סי' תרע"ב סק"י, אמנם דעת המהרש"ל שאין בכך איסור ודעת המג"א שטוב להחמיר, [וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף חנוכה פרק י"א] ולכן במקום שיש צורך, כשכבר עבר הרבה כשיש אזעקות, נראה שמותר לעשות מלאכה.

כג) כשכבר הדליק, ורק צריך לחזור ולהדליק להוציא אחרים שהיו במקלט ולא ראו הנרות חנוכה, האם יש לו עדיין איסור אכילה ועשיית מלאכה קודם ההדלקה השנייה?

תשובה: אין שום איסור, ואף לשליח המדליק נרות חנוכה אינו אסור. [וכנתבאר בשערי יוסף חנוכה סוף פרק י"א].

כד) האם מהני שומר אחד לשני כשכולם נמצאים במקלט לפני ההדלקה?

תשובה: יש בזה כמה פרטים. א]. שומר לאכילה - אם מעמיד שומר, יכול לאכול פת יותר מכביצה לפני הדלקת נר חנוכה עד שהגיע זמן הדלקת נר חנוכה, וכל אחד לפי זמן הדלקתו שנוהג להדליק. ואף אם מכוון שעון מעורר בפלאפון להדליק נר חנוכה, בזמן הדלקת נרות חנוכה דינו כשומר. ויש מחמירים שלא מועיל שומר לאכילה קודם זמן הדלקת נרות חנוכה. ומ"מ בשעת הדחק יש להתיר. אבל לאחר שהגיע הזמן יש להחמיר שלא מועיל שומר. ב]. שומר למלאכה - מועיל, אבל במלאכה מורכבת מאוד שקשה להפסיקה יש מחמירים שלא מועיל שומר. ולאחר שהגיע הזמן ראוי להחמיר, אלא א"כ כבר נמצאים שם הרבה זמן, ויש לסמוך על זה שכאשר ייגמרו האזעקות יהיה דינם כרבים מדכרי אהדדי. ג]. שומר ללימוד - מועיל עד זמן ההדלקה, ולאחר מכן לא מועיל, מ"מ מותר ללמוד הלכות חנוכה, וכן במקום ביטול תורה מותר ללמוד, ויסמוך ע"ז שרבים מדכרי אהדדי וכנ"ל. ד]. שומר לשינה - מועיל שאדם אחר יעיר אותו ולא שעון מעורר. בתנאי שיודע שיקום וכדו', ולא אם ישן כל הלילה וכדו' שלא יצליח לקום.

כה) האם יש סברא לומר שמי שיש לו שני פתחים לא יצטרך להדליק בשניהם מפני החשד, כיון שיש סברא לומר שהלך למקלט והדליק שם במקום להדליק בביתו, ואם כן לא יהיה דין של חשדא בחנוכה?

תשובה: המקלט אינו נחשב כבית שחייב בהדלקת נר חנוכה, ועוד שבזמנינו למעשה אין דין הדלקה מפני החשד.

כו) האם עדיף בכלל להדליק במקלט בשעת אזעקה כדי שכולם יראו, ויהיה פרסום הנס חזק מאד?

תשובה: יכולים להדליק לאחר ההדלקה בלא ברכה, ובפרט אם יש במקלט אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות.

כז) האם יש חובה להעיר בני ביתו כשמדליק מאוחר, כי יתכן שיהיו אזעקות במשך הלילה, ולא יצליחו לישון אחר כך?

תשובה: כיון שדינם כמצטערים, יסמוך ע"ד הפוסקים שיכול להדליק לבד.

כח) האם יש עניין להדליק על הגג, כדי שיראו גם הטייסים את נרות החנוכה?

תשובה: אין עניין, ולא מצינו חיוב של פרסומא ניסא בכך.

כט) מה עדיף, האם להדליק למטה משלשה טפחים במקלט, שיש שם הרבה אנשים, או למעלה משלשה טפחים בבית?

תשובה: להדליק בבית כדין שלשה טפחים.

ל) מה עדיף, האם להדליק למעלה מעשרה טפחים במקלט שיש הרבה אנשים, או למטה מעשרה טפחים בביתו?

תשובה: להדליק בבית כהלכה.

לא) האם מותר לכבות נרות חנוכה לפני שעבר חצי שעה, בשעת אזעקה, במקום שיש כל הזמן טילים רח"ל, והוא חושש שאם יפגע שם טיל, עלול כל הבית להישרף מנרות החנוכה?

תשובה: לא לכבות, שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואחוזי הסכנה נמוך.

לב) האם מותר להשתמש באור נרות חנוכה, כשנכבה החשמל בגלל טיל או ירוט שפגע בחוט חשמל וכדומה, ומיירי באופן שנר השמש כבר נכבה?

תשובה: בתשמיש ארעי של קדושה, בביה"ל סי' תרע"ג צידד להתיר, וכן מותר ללכת בחדר חשוך לאור הנרות המאירים את המקום כדי שלא ייפול בחדר החשוך, ואינו מחויב לעצום עיניו, אף אם לא הדליק את נר השמש, כיון שאין זה נקרא תשמיש מאור הנרות, [וכמ"ש בשו"ת פני אריה (סי' כח) והו"ד בשע"ת (סי' תרע"ג סק"ב) ובשער הציון (שם סק"א)].

לג) אם נמצא במקלט ויש במקלט רק שמן של שביעית, או של תרומה, או של טבל, האם יכול להדליק בזה לכתחילה?

תשובה: בדיעבד ידליק בשמן שביעית, [עי' בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן קפד) ובשערי יוסף חנוכה פרק ו' סי"ד] אבל בשמן של טבל לא ידליק [עי' שם סי"ג] ובשמן של תרומה, יש מקילים שכהנים יכולים להדליק.

לד) מה עדיף, האם להדליק בשמן למאור שאינו ראוי לאכילה, אולם יהיה פרסומי ניסא גדול כשמדליק במקלט, או להדליק בביתו בשמן שראוי לאכילה, בלי פרסומי ניסא גדול?

תשובה: ידליק בשמן למאור. ויסמוך ע"ד הפוסקים שהוא לכתחילה. [וראה מה שנתבאר בארוכה בשערי יוסף פרק ו' ס"ג].

לה) מה עדיף, האם להדליק בשמן שהיה תחת המיטה, עם פרסומי ניסא גדול כשמדליק במקלט, או להדליק בשמן רגיל בביתו?

תשובה: ידליק בשמן שהיה מתחת למיטה, שהוא כשר לכתחילה.

לו) במה עדיף להדליק, האם בשמן רגיל עם פרסומי ניסא גדול כשמדליק במקלט, או להדליק בשמן זית בביתו?

תשובה: ידליק בשמן זית בביתו. [עי' בשערי יוסף חנוכה פרק ו'] וכנ"ל שגם לכתחילה אין להדליק במקלט.

לז) מה עדיף, האם להדליק בנר שעווה ברוב עם במקלט, בשעת אזעקה כשכולם רואים, או להדליק בשמן זית בביתו?

תשובה: ידליק בשמן זית בביתו, ובשביל מצוות פרסומי ניסא יכול להגיד לבנו הקטן שידליק שם.

לח) קיימא לן כבתה אין זקוק לה, האם כשכולם במקלט יהיה זקוק להדליק שוב, בפרט אם יהיה כעת פרסומי ניסא גדול כשכולם נמצאים במקלט?

תשובה: לא ישתנה הדין, ומ"מ לכתחילה יש להחמיר כמו שכתב הרמ"א (שם) "ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה אין לברך עליה", [וכתב במשנ"ב (שם סקכ"ז) שהאחרונים כתבו שראוי להחמיר לחזור ולהדליקה בכל ענין, וכן כתב בכה"ח (שם סקנ"ה וסקנ"ח). ושוב מצאתי בלקט יושר (או"ח עמ' 151) שאם כבו הנרות המנהג להדליק את הנרות שוב, כיון שהנרות אסורים בהנאה. ע"ש].

לט) ומה הדין בכבתה שהוא היה אשם בכיבוי, שהנרות נכבו בגלל הרוח שנעשתה על ידי בריחתו למקלט, האם חייב להדליק שוב?

תשובה: דינו ככבתה במזיד, צריך לחזור ולהדליק. [עי' משנ"ב סי' תרע"ג סקכ"ה].

מ) מה הדין בהדלקה מנר חנוכה לנר חנוכה במקלט שיש כמה חנוכיות?

תשובה: מותר להדליק מנר חנוכה עצמו לנר חנוכה אחר ללא אמצעי [כדעת השו"ע סי' תרע"ד ס"א, ואף שהרמ"א חולק, מ"מ כיון שהוא לצורך מצוה יש להתיר, ובמשנ"ב שם סק"ח].

מא) האם לוקח את נרות החנוכה איתו למקלט כי רוצה לשמור עליהם, או להודות לה' כשרואה את הנרות במקלט, האם מותר בתוך החצי שעה, והאם יש חשש אז שיאמרו לצרכו הדליקו, או שאין חשש, כי יתכן שמטלטל כדי שלא יגנבו בשעה שהוא רץ

למקלט, ולכן מטלטל את הנרות, או שמותר לטלטל באופן שאחד מהנמצאים במקלט לא ראה עדיין נרות חנוכה?

תשובה: הדלקה עושה מצוה ולא לטלטל את הנרות אח"כ. וכמ"ש בסי' תרע"ה ס"א ובמשנ"ב שם סק"ו הביא מהאחרונים שנח' בכך ויש מקילים בזה ולכתחילה נכון להיזהר. ומ"מ אם רוצה לקחתם למקלט מעיקר הדין אין בכך איסור.

מב) אלו שנוהגים להחליף הפתילות כל יום, מה עדיף, האם להחליף הפתילות ולהדליק בבית, או להדליק במקלט בלי להחליף הפתילות, ויהיה פרסומי ניסא חזק יותר במקלט?

תשובה: כנ"ל שלכתחילה יש להדליק בבית שהוא ביתו. ובפרט שלכתחילה יש להחליף הפתילות כדי שידלקו טוב יותר.

מג) אם לא אמר שהחיינו ביום הראשון בשעת הדלקת נרות חנוכה, כי הייתה אזעקה, ומיהר להדליק מיד אחרי שתי הברכות הראשונות, אימתי יברך שהחיינו?

תשובה: יברך ביום השני לאחר ברכת שעשה נסים.

מד) אם הבעל מתעכב מחוץ לעיר, כי יש אזעקות, ולא יכול לבוא לביתו, האם אשתו תחכה לו, או שהיא תדליק לבד?

תשובה: בזמנינו, שיש אנשים ברחוב עד שעה מאוחרת, יחכו לו, אם עתיד לחזור.

מה) וכן כנ"ל, יש לעיין אם קטן ידליק בינתיים עד שיבוא האב?

תשובה: לא ידליק, כי נח' הראשונים האם יוצאים יד"ח בהדלקתו, ורק בדיעבד.

מו) האם הבעל יוצא בנרות חנוכה בכך שאשתו הדליקה עליו בביתו?

תשובה: יוצא יד"ח, [עי' שו"ע סי' תרע"ז ס"א], ומ"מ ראוי שישמע הברכות אח"כ בבית הכנסת או במק"א. [עי' בשערי יוסף חנוכה חלק בירורי הלכה סימן ל'].

מז) אדם שאין לו בית, כי הוא נמצא בין גבול ישראל לחו"ל, האם יש לו חיוב להדליק נרות חנוכה?

תשובה: ידליק נרות חנוכה ללא ברכה. [ועי' בערוך השולחן (סי' תרע"ו סק"ה), ובשערי יוסף חנוכה פרק ב' סעיף י"ב].

מח) אם הבעל מתעכב מחוץ לעיר בגלל האזעקות, האם יברך בינתיים ברכת הרואה נרות חנוכה?

תשובה: כיון שעתיד להדליק בבית לא יברך ברכת הרואה. וגם משום שמדליקים עליו בתוך ביתו, וישתדל לשמוע בבית הכנסת. [עי' שערי יוסף חנוכה חלק בירורי הלכה סימן ל'].

מט) הנה אחרי שהדליק אומר הנרות הללו וכו', האם יש ענין לומר הנרות הללו גם אחרי עשר דקות כשחזר מהאזעקה שהתחילה בדיוק כשסיים להדליק, לפני שאמר הנרות הללו?

תשובה: יש עניין, כיון שחנוכה הוא להודות ולהלל כמבואר בגמ' בשבת דף כא ע"ב.

נ) אם בירך ובגלל המהומה של האזעקות שכח להניח שמן בבזיכי המנורה, ורואה זאת רק אחרי שכבר בירך להדליק נר חנוכה, מה יעשה?

תשובה: כתב בשו"ע (סי' תרע"ה ס"ב) "יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף עד כדי שיעור לא יצא יד"ח", וכתב במשנ"ב (שם סק"ח) שצריך לכבות ולחזור ולהדליק ללא ברכה. ולכן בנ"ד, אם עדיין לא הדליק, יוסיף מיד שמן ללא הפסק דיבור.

נא) מה ההלכה במי שבגלל המלחמה רוצה לצאת ידי חובת הדלקת נרות חנוכה על ידי שליח שידליק בשבילו?

תשובה: בדיעבד יוצא יד"ח, ולכתחילה ידליק בעצמו ומצוה בו יותר מבשלוחו, אמנם לדעת המשנ"ב לא יברך השליח אלא א"כ המשלח לידו, ולכן ידליק בעצמו.

נב) אם נשפך השמן בגלל שרץ למקלט, מה יעשה, האם יברך שוב?

תשובה: כיון שלא נזהר ואדם מועד לעולם, יש לדון שדינו ככיבה במזיד, אך מאידך יש לדון שדינו כאונס גמור, ולכן נראה שחייב להדליק ללא ברכה.

נג) האם יש עניין להניח הרבה יותר שמן בכוסיות בשעת מלחמה, כיון ששכיח שיהיו אזעקות, ויהיו אנשים ערים, ואז יהיה פרסומי ניסא גם בשעות הלילה המאוחרות?

תשובה: בזמננו, כשיש רבים שנמצאים ברחוב עד שעה מאוחרת בלילה, לכתחילה יש להדר עד שעה מאוחרת. [וכידוע מהגרי"ז מבריסק ושכן מוכח מעוד ראשונים, וכנתבאר בשערי יוסף חנוכה חלק בירורי הלכה סימן ה'].

נד) נכנס לממ"ד של חבירו בשעת אזעקה ורואה שחבירו מדליק נרות חנוכה, האם ישתתף איתו בפרוטה, כשרואה שהאזעקות נמשכות כבר הרבה זמן?

תשובה: אם ישן שם ואוכל שם, נחשב כאכסנאי שיכול להשתתף עמו כמבואר בשו"ע סי' תרע"ז ובכל הפרטים המבוארים במשנ"ב שם, אבל אם מגיע רק בזמן האזעקה, הרי שיש עליו חובת הדלקה בביתו.

נה) האם צריך התרת נדרים כשמשנה ממנהג שנהג להדליק, כי מדליק כעת במקלט?

תשובה: יכול להדליק במקלט בתנאי שישין שם, שאז הוא נחשב כביתו, אבל אם לא, יש להדליק על פתח ביתו. [וראה בתשובה הבאה].

נו) אלו שנוהגים להניח נר נוסף או עוד שני נרות על השולחן חוץ מהשמש, האם צריך להקפיד גם כשמדליק במקלט, ואין שם מקום להדליק שני נרות על השולחן?

תשובה: אי"צ להקפיד ואי"צ התרת נדרים, כיון שהוא במקום אונס, וכמ"ש בדגול מרבבה יו"ד סי' רי"ד, אינו צריך התרת נדרים.

נז) כשיש אזעקות באמצע התפילה בבית הכנסת, והחזן רוצה כבר לסיים את התפילה, את קריאת התורה ואת הקדישים, כי קשה כל הזמן להפסיק בכל אזעקה, האם יכולים לדלג על אמירת הלל בציבור, ושכל אחד יאמר הלל בביתו?

תשובה: בשעת הדחק יאמרו בביתם בנעימה ובזימרה. ומ"מ ישימו שעון מעורר בפלאפון כשומר, שלא לשכוח לאומרו. [ואף שי"א שיש לאומרו סמוך לתפילה, עי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א ס"א), מ"מ בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ג סימן ע') האריך לחלוק ע"ד. ע"ש].

נח) בנים נשואים האוכלים בבית הוריהם, וישנים בביתם, ויש אזעקות, היכן ידליקו?

תשובה: ידליקו בביתם.

נט) אורחים האוכלים במקום אחד, וישנים במקום אחר, ויש אזעקות, היכן ידליקו?

תשובה: לבני ספרד: ידליקו במקום השינה, ולבני אשכנז: ידליקו במקום שאוכלים. ואם יותר נוח להדליק במקום השינה, יאכלו שם ארוחה אחת וידליקו שם.

ס) אדם שבשבת היה אצל ההורים, ורוצה לחזור הביתה במוצאי שבת, ובינתיים יש אזעקות, היכן ידליק?

תשובה: אם נשאר לאכול שם סעודת מלווה מלכה, **לבני אשכנז:** ידליק שם נרות חנוכה, **ולבני ספרד:** אף אם אוכל שם סעודת מלווה מלכה, כיון שישן אח"כ בביתו צריך להדליק אח"כ בביתו, ומ"מ כעת אינו צריך להדליק כיון שהוא סמוך על שולחן אביו ונפטר בהדלקה. [ועכ"פ לכתחילה ישתתף עמו, ואם משתתף עמו ואח"כ יחזור לביתו, לכאורה נראה שידליק בביתו ללא ברכה, אלא א"כ יעשה תנאי על ההדלקה].

סא) אדם שמגיע לבית ההורים בערב שבת אחרי פלג המנחה, כי הוא יוצא מביתו, והוא גר באותה עיר שההורים גרים בה, היכן ידליק אם יש אזעקות?

תשובה: אם ישן אצל ההורים, לבני ספרד: יוצא יד"ח בהדלקתם, ועכ"פ טוב לכתחילה להשתתף עמהם, ואם ישן בביתו ידליק בביתו, אבל אם נשאר לישן אצל הוריו וכעת מתעכב עד ליל שבת ידליק בביתו בברכה, ולבני אשכנז: אם ישן בביתו ידליק בביתו, ואם לא, ידליק אצל הוריו.

סב) חסידים שהגיעו לאדמו"ר לשבת, היכן ידליקו אם יש אזעקות?

תשובה: ידליקו במקום שישנים. [ולא במקום שאוכלים אצל האדמו"ר כיון שאינו מקום שמתחייבים בו בהדלקת נרות חנוכה, וכנתבאר בשערי יוסף חנוכה פרק ל' סט"ו].

סג) אם עובר דירה באמצע חנוכה בגלל שרוצה דירה אחרת עם ממ"ד, היכן ידליק, האם בבית הראשון או בשני?

תשובה: בבית שהולך לישן בו באותו לילה.

סד) חתן בליל נישואין ויש אזעקות, האם ידליק באולם החתונה?

תשובה: לא ידליק באולם, כי אינו נחשב כבית. ולכן, **אם יוצא מביתו לאחר הדלקה** [בצאת הכוכבים או בשקיעה], **לבני ספרד:** יוצא עמהם בהדלקה, כיון שבזמן ההדלקה היה סמוך על שולחן אביו, **ולבני אשכנז:** מדליק שם, ואינו צריך לחזור ולהדליק, כיון שהדליק בשעת החיוב. **אך אם יוצא מביתו לפני זמן ההדלקה, לבני ספרד:** בסיום החתונה, כשחוזר אח"כ לביתו החדש, צריך להדליק בדירתו בברכה כיון שעתה הוא מתחייב שוב בהדלקה, מדין חובת ביתא, אך מ"מ יכול להדליק בברכה לפני החופה בבית שישן שם, [ואף לבני ספרד יכול להדליק שם, כיון שעתה כבר אינו נחשב סמוך על שולחן אביו], **ולבני אשכנז:** כיון שהדליק בבית הוריו לפני החתונה, יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולהדליק שוב בביתו החדש, כיון שהדליק בשעת החיוב. [משא"כ לבני ספרד שמקום השינה עיקר וכנ"ל], וכנתבאר בשערי יוסף חנוכה פרק כ"ט ס"ה.

סה) אם נמצא במקלט בערב שבת, ויש לו רק נר אחד שם, או לשבת או לחנוכה, מה יעשה?

תשובה: אף שקימ"ל שנר שבת קודם (שו"ע סי' רס"ג ס"ג), מ"מ בזמנינו שיש אור החשמל, אפשר לצאת ולכוין ידי חובת אור החשמל, ולכן ידליק נרות חנוכה. [וכעין מש"כ הפוסקים לגבי קדימה בין יין לקידוש לנרות שבת, וכמ"ש בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ה סימן כ' אות ל') והגריש"א בשבות יצחק (דיני נר שבת פ"ב אות ד') וכן הו"ד הגרנ"ק (לקט הל' חנוכה פ"ט ס"א) שעדיף נרות חנוכה כיון שיוצאים יד"ח בנרות שבת בחשמל, ואמנם הגרשז"א (הליכו"ש פי"ג ס"ט) הסתפק בכך].

סו) מהו זמן ההדלקה בערב שבת הכי מוקדם שיכול להדליק באופן שחושש שיהיו אזעקות, ולא יספיק להדליק לפני שבת?

תשובה: מפלג המנחה שעה ורבע קודם צאת הכוכבים.

סז) קיבל שבת, ומחמת האזעקות שכח, ונזכר כעת לפני שבת שלא הדליק נרות חנוכה, מה יעשה?

תשובה: יאמר לאחר, שלא קיבל שבת, שידליק נרות חנוכה, ואם קיבל שבת ישאל על הקבלת שבת ויכול להשאל אף אצל מי שקיבל שבת. [וראה בשערי יוסף חנוכה פרק ט"ו ס"ט את כל הפרטים].

סח) מה הם האופנים שאפשר לטלטל את המנורה בשבת כשהמנורה באמצע הדרך, ב והיא מפריעה לרוץ למקלט או לממ"ד?

תשובה: בשעה שהנרות דולקים אסור לטלטל את הנרות כדין מוקצה מחמת גופו. ואף אם הנרות כבויים, אסור לטלטלם משום בסיס לדבר האסור והמותר (שו"ע סי' רע"ט ס"א וס"ג). ומ"מ יש אופנים שאפשר לטלטל ע"י תנאי או הנחת חלות לדעת השו"ע, ונתבארו כל הפרטים בשערי יוסף חנוכה פרק ט"ז. ובכל אופן, אם יש חשש שינזקו מהזכוכיות, יוזיז את החנוכיה [או את הכיסא שהחנוכיה מונחת עליו] כלאחר יד.

סט) ידועה המחלוקת מה יעשה קודם, הבדלה או נרות חנוכה, השאלה מה עדיף לעשות קודם, כשיש חשש שיהיו כעת הרבה אזעקות ויתעכב הרבה זמן במקלט?

תשובה: אם חושש שתהיה אזעקה, כגון שיש התרעה, יכול להדליק לאחר הבדלה בתפילה או אמירת ברוך המבדיל. [ונראה שאינו צריך התרת נדרים, כיון שהוא במקום אונס].

ע) אם בגלל האזעקות טעה בקריאת התורה בחנוכה, ויש בזה הרבה פרטי דינים ואופנים שבהם טעה, מה יעשה למעשה?

תשובה: אם טעו וקראו ביום שני של חנוכה את פרשת הנשיא של היום השלישי, וכיוצא בזה, יצאו ידי חובה, ולמחרת יקראו שוב את הנשיא של יום ג' כדינו, ואי"צ להשלים את הקריאה של הנשיא של יום ב'. וכן הוא הדין אם קראו בטעות את הנשיא של אתמול. עי' במשנ"ב (סי' תרפ"ד סק"ג) ובמש"כ בשערי יוסף חנוכה פרק ל"ג.

עא) האם יכול לכתחילה להדליק נרות חנוכה במקלט, כי רוצה שיהיה לו שם תאורה, באופן שאין שם חשמל?

תשובה: אם מדליק נר השמש, אין חשש.

עב) הנה צריך להמתין ולהדליק עד שתידלק רוב הפתילה, האם צריך להמתין בשעת ההדלקה עד שתידלק רוב הפתילה גם כשיש התראה לאזעקה?

תשובה: כיון שבביה"ל הביא דין זה, וכן דעת הבא"ח שהוא לעיכובא, יש להקפיד בכך, אמנם בפתילה שנדלקת מהר, יש מקילים שאי"צ להדליק רוב היוצא מהפתילה, וראה מה שנתבאר בכך באריכות בשערי יוסף חנוכה חלק בירורי הלכה סימן ג'.

עג) מה עדיף, האם להדליק בחנוכיה רגילה במקלט, או להדליק בחנוכיה של כסף בביתו?

תשובה: כנ"ל, תלוי היכן ישן אם ישן ואוכל במקלט ולא יוצא משם, ידליק במקלט, אבל אם ישן בבית, ידליק בבית בשל כסף.

חיוב ומקום ההדלקה לבחורי ישיבות שנמצאים בכלא הצבאי

שאלה: האם בחורי ישיבה שנמצאים בכלא הצבאי חייבים בהדלקה.

תשובה: בחורי ישיבות שנמצאים בכלא, אף לבני ספרד חייבים בהדלקה כיון שכעת אינם סמוכים על שולחן אביהם. וידליקו על פתח החדר שישנים שם ואם אינם יכולים להדליק על פתח החדר ידליקו בחדר האוכל.

מקור: לגבי חיוב הדלקה בבית כלא, יש בזה כמה נידונים. א]. האם יש חיוב הדלקה, כיון שהוא דירה בע"כ, ובמזוזה יש אומרים שפטור וכמ"ש בשו"ת שער אפרים (סימן פג) והו"ד בפת"ש (יו"ד סי' רפ"ו סק"א) וכתב שם לחייב במזוזה, וכ"כ בברכ"י (שם סק"ג). ולפי הפוטרים במזוזה יל"ע שה"ה בחנוכה, והו"ד הגריש"א בפניני חנוכה (עמ' עז) שחייב בנר חנוכה ואינו דומה למזוזה שפטור, ע"ש, ואפשר לדעות שהוא חובת הגוף, ואף מי שאין לו בית שחייב במזוזה. ב]. האם נחשב בית שנמצא בחדר שאין בו ד' על ד', שבגמ' בסוכה (דף ג' ע"א) מבואר שפטור ממזוזה וממעקה, וא"כ ה"ה לגבי בית בחנוכה שאינו נחשב בית, ובשו"ת מנח"ש (ח"ב סימן נ"א אות א') שאע"ג שאין בו ד' על ד' לא חשוב דירת קבע, אבל שפיר נחשב דירת עראי, ולכן בנר חנוכה אע"פ שאין בו ד' על ד' חייב בנר חנוכה, וכן הו"ד הגריש"א (שם), וכן הו"ד הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (מבקשי תורה סימן כ"ד). ג]. עוד יש לדון שכמו שלגבי מזוזה בית כלא פטור ממזוזה לפי מש"כ בבית הלל (יו"ד סי' רפ"ו) משום שאינו דירת כבוד, א"כ בהרבה אופנים אם החדר בית הכלא דינו כמקום המטונף, א"כ אין בו חיוב הדלקת נרות חנוכה, ד]. ונראה שאף אם הוריו מדליקים עליו, אינו נחשב סמוך, פשוט שכיון שככלואים בכלא הצבאי, ואין להם שום חופש דת, אינם נקראים סמוכים על השולחן ההורים, אף לבני ספרד שפוטרים בחורי ישיבה, כיון שעיקר מקום ביתם, הוא הבית, [וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות חנוכה], אבל בנ"ד כיון שעתה לא סמוכים ולא יכולים לחזור הביתה, ונמצאים בכלא של הרשעים, וא"א לדעת כמה זמן יהיו שם, והוא יותר משמונה ימים, [עי' פר"ח סי' תרע"ז, שנמדד בח' ימים, ונתבאר בספר בארוכה] לכן בודאי חייבים בהדלקה של נרות חנוכה בברכה, ואינם יכולים לסמוך על ההדלקה של ההורים. [וכן מתבאר ממש"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק מזה תשובה ט') שאסיר בבית הסוהר שאין מדליקים עליו בביתו גם אם נאמר שאין דין בית לבית האסורים ואינו חייב במזוזה משום שאינו דירת כבוד או משום שהוא דירת עראי מ"מ יש לו דין בית לחיוב הדלקה ואין לפוטרו מדין אכסנאי שהרי אין כאן בעל הבית שהוא סמוך על שולחנו ולכן חייב להדליק בברכה ואם יש כמה אסירים ביחד בחדר ישתתפו ביחד ע"ש]. אבל אם אשתו מדליקה, כיון שאינו ברור שנחשב בית שחייב בו, יש לומר שפטור מהדלקה, ועכ"פ יכול להשתתף. וכ"כ לדינא בשו"ת אור לציון ח"ד פרק מז תשובה ט' ע"ש. ולגבי מקום ההדלקה, בחדר האוכל א"א להדליק, כיון שאינו ניכר שהוא הדליק, ואמנם להדליק בפתח החדר, ואף שיש רבים, דינו לכאורה כרה"י, וגם שצריך שיהיה היכר לבני רה"ר, ובתוך הכלא נחשב כרה"י, יש להדליק על פתח הכניסה לכלא, [וכעין מה שהו"ד הגריש"א בתורת המועדים על השונה הלכות, שיש להדליק בפתח הראשי של בית חולים, ואמנם יש שדנו שכיון שבבית כלא אינו יכול להשתמש במעברים, א"כ אינו יכול להדליק על פתח הבנין כיון שאין דינו כבנין רגיל שיכול להשתמש שם בחדר מדרגות] אך יש לדון שדינו כמתחם של בית חולים, שיש בו הרבה בנינים, שמוגדר כרה"ר, כיון שיש בו עוברים ושבים, ולכן אם יכולים ידליקו על פתח התא. אמנם למעשה ברוב בתי הכלא מאפשרים להדליק רק בחדר אוכל, ואמנם אם נמצאים שם רק בזמן האכילה אינו נחשב כבית שיכולים להדליק שם, ולכן נראה שידליקו על החלון שפונה לרחבה וכדו' שיהיה פרסומא ניסא.

הגליון מוקדש
לרפואת הרב שמואל בן שמחה
ולרפואת הילד **חננאל בן מיכל** בתושח"י

להצטרפות לרשימת התפוצה, הערות והוספות ושאלות בהלכה
058-3233587
או באיימייל: a921434567@gmail.com

יצא לאור ט"ז כרכי וקבצי גם אני אודך בדיני חנוכה
מאת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ובו תשובות מגדולי ופוסקי הדור שליט"א בהלכות חנוכה
ניתן להשיגו באיימייל 7128536@gmail.com